

A könyvtári és információs szakemberek szakmai kompetenciái Nemzetközi összehasonlítás¹

Goda Beatrix

Az információs társadalom és a globalizmus új elvárásokat támaszt a ma és a jövő könyvtárosaival szemben. A szakemberek európai mobilitása és piaci versenyképessége mint igény jelentkezik. Ahhoz, hogy a könyvtáros a „kultúra őre” legyen² a hagyományos könyvtári ismereteken túl újfajta ismeretek, képességek, kompetenciák szükségesek. De melyek ezek az ismeretek és mi teszi piacképessé a ma könyvtári és információs szakemberét?³

Az értekezés célja röviden bemutatni, hogy az egyes nemzetközi és magyar könyvtáros egyesületek, szervezetek és felsőoktatási intézmények mi módon határozzák meg a könyvtári és információs szakemberek szakmai kompetenciáit a 21. században. Teljes, átfogó képet természetesen nem lehet adni. Első lépésként az Egyesült Államok, Európa és ezen belül Magyarország vezető szervezetei és szakemberei által megfogalmazott tényeket gyűjtöttük össze, és megpróbáltunk rávilágítani a hasonlóságokra.

I. A kompetencia

A kompetencia fogalmának meghatározásával sokan foglalkoznak mind a nagyvilágban mind hazánkban.⁴ Tekintsünk át néhány meghatározást, nem cél ennek

A mai értelemben először 1974-ben Dieter Mertens használta a kompetencia kifejezését. Mertens meghatározása: a kompetencia a nem szakmaspecifikus ismeretek, készségek, képességek összessége. Olyan általános képesség, amely tudáson, gyakorlaton, értéken, a tanulás során megszerzett hajlamokon alapul. Vagy az egy bizonyos állás betöltéséhez szükséges egyéni elvárások, ismeretek, képességek és viselkedés. Annak a képessége, hogy ellássunk egy bizonyos feladatot.⁵ Vagyis egy adott szakterületen jelentkező tevékenység eredményes ellátására szolgáló felkészültség.

A kompetencia kifejezés mellett találkozhatunk még a kulcskompetencia fogalmával is. Ez az egyén boldogulásához, fejlődéséhez, a társadalmi beilleszkedéshez és a munkavállaláshoz elengedhetetlen tudást, készségek és attitűdök rendszerét jelentik. Olyan kompetenciákról van szó, amelyeknek a kötelező iskolai oktatás végére ki kell, hogy alakuljanak. Ezekre épülhet a továbbtanulás és az élethosszig tartó tanulásra való képesség. A kulcskompetenciák az oktatás és képzés valamennyi területén fellelhetők: így az általános közoktatás, a felnőttképzés, valamint az egyes csoportok társadalmi kirekesztését megelőző oktatás területein is ⁶.

¹ Az alábbi cikk az ELTE Informatikus könyvtáros MA képzés keretében Prof. Dr. Sebestyén György tanszékvezető, egyetemi tanár vezetésével készített tanulmány rövidített változata

² Sebestyén György: Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve. Bp. ELTE, 2001. 21.p.

³ Sebestyén György: A globális információs társadalom hatása az informatikus könyvtárosok képzésére. In: A könyvtár- és információtudományi képzés helyzete és jövője. Bp., OPKM, 2005. 112, 115.p.

Sebestyén György: Légy az információs társadalom polgára! Bp. ELTE Eötvös K. 2002. 19.p.

⁴ Lásd részletesen: Vass Vilmos: A kompetencia fogalmának értelmezése In: A kompetencia: Kihívások és értelmezések. Bp., OKI, 2006.

⁵ Frank Róza: Kompetenciafejlesztés az információs társadalomban. In. TMT 2006. 9. sz.

⁶ Mi is az a kulcskompetencia? URL: http://www.ifo.it/manpower-kcom/CD/MAG/comp_chiave.htm

De, hogy egy szélesebb körben elfogadott és alkalmazott meghatározást is említsünk, az Európai Unióban kulcskompetenciának tekinthető készségeket az alábbiakban jelöli ki (2002).

- Számtani műveletek elvégzése és írás-olvasás (alapvető készségek) [Numeracy and literacy (foundation skills)]
- Matematikai valamint természet- és műszaki tudományos alapkompenciák [Basic competencies in mathematics science and technology]
- Idegen nyelvek [Foreign languages]
- Információs és kommunikációs technológiai készségek és a technológiák alkalmazása [ICT skills and use of technology]
- A tanulás megtanulása [Learning to learn]
- Társadalmi készségek [Social skills]
- Vállalkozói készség [Entrepreneurship]
- Általános kultúra [General culture].⁷

Ami a könyvtár- és információtudomány területét illeti az európai Library and Information Science – Euroguide meghatározása szerint: a kompetencia: „a szakmai munka elvégzéséhez szükséges készségek együttese, és az ezeket átfogó szakmai eljárásrend ismerete. Alkotóelemei: tudás, módszerek és tulajdonságok. Mindezek hatékony gyakorlati alkalmazása a tapasztalat, jártasság.”⁸

A továbbiakban bemutatjuk, hogy az Egyesült Államok, az Európai Unió valamint ezen belül Németország és Magyarország könyvtár- és információtudományi szervezetei és szakemberei mely tulajdonságokat, ismereteket vagy kompetenciákat tekintik elengedhetetlennek.

II. American Library Association (ALA)

Az Egyesült Államokban kizárólag az ALA által akkreditált és ellenőrzött könyvtárosi képzéseken, tanfolyamokon megszerzett képesítéseket ismerik el. Az ALA 2009-ben elfogadta a könyvtári és információs szakemberek kompetenciáira vonatkozó egységes előírásokat. A szövetség meghatározza azokat az alapvető ismereteket, melyekkel rendelkeznie kell mindazoknak, akik az ALA által akkreditált könyvtári és információs tanulmányokat elvégzik. Az iskolai, a szak-, a közkönyvtárosoknak, és a különgyűjtemények kezelőinek ezeken felül még egyéb speciális képességekkel is rendelkezniük kell. Az ismereteket és a képességeket nyolc témakörbe csoportosították.

1. *A szakmai alapismeretek* körébe tartoznak a szakma morális alapelvei, a könyv- és könyvtártörténeti ismeretek, könyvtártani ismeretek, a nemzeti és nemzetközi társadalom-, civil, információs, gazdasági és kultúrpolitika és azok trendjeinek jelentősége a könyvtáros és információs szakmára nézve. Itt találhatjuk még a szakma jogi ismereteit, a problémaelemzés és –megoldás technikáit és a kommunikációs technológiákat is

2. *Az információforrások* témaköréhez sorolták a tárolt ismeretek és információk életciklusához, a források megtalálásához és elrendezéséhez, a gyűjteményrészek menedzsmentjének és karbantartásához kapcsolódó fogalmakat és ismeretanyagokat.

3. *A tárolt ismeretek és információk szervezése* az ismeretek és információk reprezentálását, a szervezéséhez szükséges fejlődési, leíró és értékelő képességet és az ehhez szükséges

Key Competences

The definition and selection of key competences

⁷ Európai kulcskompetenciák URL: <http://oktatás.gallup.hu/Opinion/iw030514.htm>

⁸ LIS Euroguide: Kompetenciák, tulajdonságok, minősítési szintek. Bp. Könyvtári Intézet, 2007. 108.p.

katalogizálási, metaadat, indexelő és osztályozó rendszerek és módszerek ismereteit tartalmazza.

4. *Technológiai ismeretek és képességek* jelentik a források és a szolgáltatások közvetítését, valamint ezek alkalmazásához szükséges információs és kommunikációs technológiákat. Továbbá az információs és kommunikációs technológiák és eszközök alkalmazását. A technológiaalapú termékek és szolgáltatások teljesítményének, specifikációjának és költséghatékonyságának értékelési és elemzési módszereit. Az új technológiák és innovációk megtalálásához és elemzéséhez szükséges alapelvek és technológiák, a releváns technológiai fejlesztések azonosítása és alkalmazása céljából.

5. *Szolgáltatások* címszó alatt a referenzszolgálat elméletét, elveit és technikáit sorolják fel. Biztosítani kell azokat a technikákat és módszereket, melyek a különböző forrásokból származó információk megszerzéséhez, értékeléséhez és összefoglalásához szükségesek. Ide sorolhatjuk az információs műveltség és kompetencia technikáit és módszereit, a számtani és statisztikai kompetenciát vagy műveltséget. A szolgáltatások része még a kapcsolatfelvétel és információátadás, valamint a szolgáltatás értékelése és fejlesztése.

6. *Kutatáshoz* tartozik a kvantitatív és kvalitatív módszerek, a kutatás-módszertani ismeretek és az új kutatások potenciális értékének megítélésének képessége.

7. *Élethosszig tartó tanulás* jelenti a könyvtári és információs szakemberek folyamatos szakmai fejlődésének szükségességét. A könyvtárnak fontos szerepe van az élethosszig tartó tanulásban. A tanuláselmélet, az oktatási módszerek és alkalmazása a könyvtárban és más információs szervezetekben. A tanulásának és tanításának alapelvei a keresés, az értékelés és a tárolt ismeretek és információk használata.

8. *Vezetés és irányítás* magában foglalja a tervezés és költségvetés alapelveit a könyvtárban és más információs szervezeteknél. A humán erőforrás-fejlesztésének elveit, a könyvtári szolgáltatások és a kimenet értékelésének elveit és módszereit. A partnerkapcsolatok, az együttműködés, a hálózat és már rendszerek kiépítésének elveit és módszereit. Az elvű és alakítható vezetés elméletét és gyakorlatát.⁹

Az ALA által felsorolt ismeretek és kompetenciák között megtalálhatjuk kibővítve az első fejezetben felsorolt kulcskompetenciákat. A *szolgáltatások* rész magába foglalja a kommunikáció, a problémamegoldás, a rugalmasság, az önállóság kompetenciát. Itt található az információs műveltség és kompetencia technikái és módszerei. A számtani (numeracy) és statisztikai kompetencia vagy műveltség (statistical literacy), az első és legfontosabb helyet foglalják el a kulcskompetenciák között. A számtani és statisztikai műveltség az első fejezetben említett számtani alapkészségeknek felel meg.¹⁰

Az *élethosszig tartó tanulás* az ALA által meghatározott irányelvek között önálló egységként jelentkezik. A *vezetés és irányítás* területén az önállóság, valamint a csoportmunka kompetenciáit találhatjuk, melyek az együttműködés alapfeltételei.

⁹ ALA's Core Competences of Librarianship URL:

<http://www.ala.org/ala/educationcareers/careers/corecomp/corecompetences/finalcorecompstat09.pdf> (letöltve: 2009. dec. 15.)

¹⁰ A numeracy fogalmán azt értjük, ha valaki birtokában van a matematikai tudásnak (számtan, mértan, statisztika, valószínűség stb.). A statisztikai műveltség (statistical literacy) ahhoz szükséges, hogy a nyomtatott és elektronikus sajtóban megjelenő anyagokat megértsük, az eredményeket kritikusan ítéljük meg. Lásd még: Bullock, James O. : Literacy in the Language of Mathematics In. The American Mathematical Monthly 1994. 101 (8): 735–743, <http://www.jstor.org/stable/2974528>

III. A CERTIDoc minősítő rendszer

A CERTIDoc (Certification européenne en information-documentation) projekt célja egy egységes szakmai minősítő rendszer létrehozása volt 2004-ben. A projekt európai szinten biztosítani kívánja az információs szakemberek diplomáinak, felkészültségi és szakmai tapasztalatának kölcsönös elismerését. A munkában magyar részről a Könyvtári Intézet vett részt. A hazai 2003-2007 közötti könyvtári stratégia kidolgozásával foglalkozó bizottság küldetése volt többek között a könyvtárosokkal szemben támasztott szakmai elvárások megfogalmazása. Munkájuk eredményét egy összefoglaló kiadványban tették közzé.

A könyvtári és információs szakember munkáját öt szakterületre osztották, ezek az *információ*, a *technológia*, a *kommunikáció*, a *menedzsment* és az *egyéb tudományos ismeretek*. Minden munkaterülethez hozzárendelték az elvárható kompetenciákat.

Az *információ szakterülethez* tartozó kompetenciákkal minden információs szakembernek rendelkeznie kell. Az *információ területéhez* minden, a könyvtári szolgáltatásokkal kapcsolatos tevékenység megjelenik pl: ügyfélkapcsolat, a szolgáltatások környezetének megértése, az információval kapcsolatos jogok alkalmazása, tartalom- és tudásmenedzsment, az információforrások azonosítása és értékelése, az információ elemzése és szolgáltatása, állománygyarapítás, a dokumentumok kezelése, a munkahelyi környezet és berendezés kialakítása, termék és szolgáltatáskonceptió.

Technológia a számítógéppel végzendő feladatokat tömöríti. Ilyenek az információs rendszerek és alkalmazások számítógépes tervezése, az internet-technológia, az információ- és számítástechnika.

A *kommunikáció* szorosan kapcsolódik az *információ szakterülethez*. A kommunikáció minden válfaját felsorakoztatja: szóbeli, írásbeli, audiovizuális számítógépes kommunikáció, valamint idegen nyelvek ismerete.

A *menedzsment* az irányításra és az ismeretátadás minőségére is hatással van. Általános információmenedzsment, marketing, értékesítés és terjesztés, költségvetési menedzsment, projekttervezés és –menedzsment, helyzet-megállapítás és értékelés, emberi erőforrás-menedzsment, oktatási és képzési menedzsment.

Az *egyéb tudományos ismeretekbe* minden olyan diszciplína beletartozik, melyek kiegészítő ismereteket jelentenek. Egy szakkönyvtár esetében ide sorolhatjuk az adott tudományterületen való jártasságot.

Minden egyes szakterülethez különböző kompetenciák tartozhatnak. A kompetenciákat 4 szintre lehet osztani „nehézségük” szerint. A kompetenciaszint: „annak mértéke, hogy az egyén mennyire van birtokában az adott kompetenciát alkotó készségeknek.”¹¹ A négy kompetenciaszint az alábbi:

1. alapvető ismeretek szintje,
2. gyakorlati vagy technikai ismeretek szintje,
3. az eszközök hatékony használata szintje,
4. a módszerek hatékony használatának szintje.

¹¹ LIS Euroguide: Kompetenciák, tulajdonságok, minősítési szintek. Bp. Könyvtári Intézet, 2007. 108.p.

Ha kiemeljük az *információ szakterületet* és azon belül is *információkeresés kompetenciáját*, akkor a definícióból megismerhetjük az elvárást: „A könyvtári és információs szakember képes az információkeresésre a felhasználók igényeinek megfelelően, gyorsan, és költségkímélő módszerek alkalmazásával, számítógépes vagy hagyományos eszközök segítségével. Értékelni tudja a felhasználói kérések teljesítésének minőségét.”¹² Mint minden kompetenciát így ezt is, az Euroguide leírása alapján, négy nehézségi fokon lehet birtokolni.

Az első szintre az alapvető fogalmak ismerete (pl. katalógus, címtár, Boole-operátor) és az egyszerűbb, faktografikus eszközök (adattár, index) használata jellemző.

A második szintet teljesítők már keresőstratégiát alkalmazva alapvető információs igényeket is kielégítenek. Használja a szótárakat, keresőmotorokat, adatbázisokat is. Ezen felül képes értékelni a keresés eredményeit.

A harmadik szintre jellemző, hogy már a pontatlan információkérést is értelmezni tudja. Azonosítja az információforrásokat és hatékonyan használja azokat. Ezeket az eszközöket képes összehasonlítani, értékelni.

A negyedik szintet teljesítők döntéseket elősegítő összetett és továbbfejleszthető kereső- és monitoring stratégiákat dolgoznak ki. Meghatározzák a felhasználói csoportok számára alkalmazandó információszoftárgyalkatási alapelveket. Az információkereső rendszerek értékelési módszereit tervezik.

A *kommunikáció szakterület* egyik sarkalatos pontja az *idegennyelvi kompetencia*. Az Euroguide meghatározása szerint: „A könyvtári és információs szakember képes egy idegen nyelvet megérteni és használni mind a hétköznapi életben, mind szakmai környezetben.”¹³

Természetesen ezt is különböző nehézségi szinteken teljesíthetjük. Az első szinten lévők megértik a nem szakmai dokumentumok tartalmát és képesek rövid párbeszédet folytatni.

A második szintűek megértetik magukat minden szituációban és egyszerű stílusban fogalmaznak. Olvasás és hallás után összefoglalják az egyszerűbb témákat. A számítógépes programok nyelvét tökéletesen értik.

A harmadik szint tárgyalóképes nyelvtudással rendelkezik. Szakmai levelezést képes folytatni és jegyzőkönyvet állít össze egy megbeszélésről.

A negyedik szint azt jelenti, hogy cikket, jelentést, prezentációt képes készíteni az adott nyelven és ezt elő is tudja adni. Szakszövegeket fordít, átveszi a tolmács szerepét adott esetben.

A négy felkészültségi szinthez négy minősítési szint társul. Az első szint a könyvtári és információs asszisztens képesítésének felel meg. A második szint a könyvtári és információs technikus, a harmadik a könyvtári és információs menedzser, a negyedik a könyvtári és információs szakértő képességeit adta meg.

A könyvtár és információs szakemberek kompetenciáihoz alapvető emberi tulajdonságok, attitűdök is kapcsolódnak. A tulajdonságok a kompetenciák elemei. Viselkedés, attitűd befolyásolják, segítik a munkatevékenység hatékonyságát. A CERTIDoc projekt meghatározta azt a húsz legfontosabb tulajdonságot, melyek elengedhetetlenek a professzionális munkavégzéshez.

¹² ua. 57.p.

¹³ ua. 83.p.

A. Személyes kapcsolatok területén: tágabb értelemben a kommunikáció vagy személyes kapcsolatok egyes formáit foglalják magukba.

1. Önállóság,
2. Kommunikációs készség,
3. Nyitottság,
4. Empátia,
5. Csapatszellem,
6. Tárgyalási képesség,
7. Pedagógiai érzék.

B. Kutatás területén: a kutatás, az elemzés, a kommunikáció és az irányítás a szakma lelkét adják.

8. Rendszerező képesség.

C. Elemzés v. analízis területe

9. Elemző képesség,
10. Kritikus gondolkodás,
11. Szintézisre való képesség.

D. Kommunikáció területe

12. Diszkréció,
13. Érzékenység.

E. Irányítás területe

14. Kitartás,
15. Precizitás.

F. Szervezés: az információs szolgáltatással foglalkozóknál ezek a tulajdonságok elengedhetetlenek. Általában az információs szakemberek nem szívesen foglalkoznak szervezési feladatokkal, de akik az alábbi tulajdonságokkal rendelkeznek, előnyös helyzetbe kerülhetnek.

16. Rugalmasság,
17. Előrelátás,
18. Döntésképeség,
19. Kezdeményezőképeség,
20. Szervezőkészség.¹⁴

A CERTIDoc az ALA iránymutatásaitól eltérően a kompetenciákat a könyvtári és információs szakember munkavégzésének szakterületei szerint vizsgálják. Bár a felosztás eltérő, jól látható, hogy az *információ*, a *technológia*, a *kommunikáció*, a *menedzsment* és az *egyéb tudományos ismeretek* részletes kifejtése tartalmazza az általános kulcskompetenciákat. A húsz legfontosabb tulajdonság, pedig azt az ideális szakembert festi le, aki ezekkel a kulcskompetenciákkal rendelkezik.

Alapkészségek (írás-olvasás-számtan, szövegértés) ismerete, a *kommunikáció* és a vezetés, szervezés vagy menedzsment kompetenciái egyértelműen megfogalmazódnak több helyen is. A *kommunikáció* a legfontosabb tulajdonságok között is előkelő helyet foglal el. A csoportmunka vagy csapatszellem is itt található meg. Az *információ szakterület* tartalmazza

¹⁴ LIS Euroguide: Kompetenciák, tulajdonságok, minősítési szintek. Bp. Könyvtári Intézet, 2007. 133 p.

az információkezelés és az információs technológia alkalmazását, a digitális írástudást, illetve a problémamegoldást és a rugalmasságot.

Az egyéb tudományos ismeretek fontossága, mint önálló szakterület jelentkezik. Az *információ szakterülethez* kapcsolódva a felhasználói és ügyfélkapcsolatok, valamint a könyvtári és információs szolgáltatások környezetének megértése a multikulturalizmus és az állampolgári léttel kapcsolatos kompetenciák nélkül elképzelhetetlen.

IV. Németország

A következőkben tekintsük át a németországi könyvtárosképzésben meghatározott és az oktatásban hangsúlyosan megjelenő alapvető szakmai kompetenciákat. Németországban a bolognai rendszere való áttérés óta a BA képzés keretében, önálló tantárgyként jelenik meg a könyvtári szakemberek kompetenciafejlesztése.

Németország minden tartománya önálló oktatáspolitikával rendelkezik. A felsőoktatási intézmények függetlenek a központi oktatásirányítástól. Az ország kezdetektől csatlakozott a bolognai, kétciklusú képzési rendszerhez, de ennek kiépítése még folyamatban van. A felsőoktatási programokat az alapítványi keretek között működő Akkreditierungsrat¹⁵ akkreditálja. A szervezet célja a németországi felsőoktatás minőségének javítása. Az országban kizárólag olyan felsőoktatási programok indulhatnak el, melyek szabad utat kaptak az Akkreditierungsrat engedélyezési és értékelési eljárásán.

A továbbiakban három német felsőoktatási intézmény (a berlini Humboldt Egyetem, a lipcsei Hochschule für Technik, Wirtschaft und Kultur és a Fachhochschule Potsdam) könyvtár- és információtudományi képzésén belül megjelenő kompetenciafejlesztés kerül összefoglalásra.

A német egyetemeken felismerni látszik azt tény, hogy a 21. században a hagyományos könyvtári munkafolyamatok elsajátítása nélkülözhetetlen ugyan, de ezek kiegészítésre szorulnak. A képzésben megjelenő legszükségesebb kompetenciák:

- szakmai tudás kommunikálása és prezentálása,
- szervezési és irányítási képességek,
- szolgáltatási és információs kompetencia,
- prezentálás, moderálás,
- önmenedzselés, időbeosztás,
- csoportmunka,
- idegen nyelv tudása, (szakirodalom ismerete)
- munkaszervezés, projektmenedzsment,
- PR, kapcsolattartás,
- pszichológia, szociológia¹⁶.

¹⁵ Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland URL: <http://www.akkreditierungsrat.de/>
Hochschulrektorenkonferenz URL: <http://www.hrk.de/de/home/home.php>

¹⁶ Universität Humboldt - Bibliotheks- und Informationswissenschaften URL: <http://studium.hu-berlin.de/beratung/sgb/bibinf>
Institut für Bibliotheks- und Informationswissenschaft URL: <http://www.ibi.hu-berlin.de/>
Institut für Bibliotheks- und Informationswissenschaft – Master URL: <http://www.ibi.hu-berlin.de/studium/direktstudium/master>
Bibliotheks- und Informationswissenschaft – Leipzig URL: <http://www.fbm.htwk-leipzig.de/de/studium/studiengaenge/bibliotheks-und-informationswissenschaft/>
Studiendokumente URL: <http://www.fbm.htwk-leipzig.de/index.php?id=4276>
Fachhochschule Potsdam Fachbereich Informationswissenschaften URL: <http://informationswissenschaften.fh-potsdam.de/>

A fenti felsorolásból kiemelendő négy szempont, mely a vizsgált felsőoktatási intézményekben is kiemelt szerepet kapnak. Ezek a prezentálás-moderálás, önmenedzselés-időbeosztás, csoportmunka és az idegen nyelv tudása, (szakirodalom ismerete).

A prezentálás és moderálás a kommunikáció, valamint a digitális írástudás és az információs és kommunikációs technológiai készségek és a technológiák alkalmazása kompetenciaterület elemei. Az önmenedzselés, az időbeosztásnak és a csoportmunkának nevezett elemek az önállóság és a szervezés területeihez tartoznak.

Az idegennyelv-tudás pedig önálló tantárgyként is megjelenik a német egyetemen és főiskolákon.

A listából kitűnik, hogy a képzés részét képezi még a tanulási módszerek, valamint társadalmi készségek kompetenciáinak elsajátítása is. A szervezési és irányítási feladatok mind az egyén mind a feladatok szintjén megjelenik.

V. Magyarország

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Magyarországon hosszú ideig kizárólag az Eötvös Loránd Tudományegyetemen lehetett felsőfokú könyvtárosképzésben részt venni. E nagy tekintélyű intézmény válaszolva a kor kihívásaira oktatási munkáját folyamatosan újítja. Az oktatás történetét összefoglaló, 2001-ben megjelent munkából kirajzolódnak azok az ismeret- és kompetenciaterületek, melyekre a hangsúlyt helyezik. Emeljünk ki néhányat ezek közül:

- Kommunikációs ismeretek,
- Gazdasági ismeretek,
- Nyelvismeret,
- Könyv- és könyvtártörténet,
- Tájékoztatási ismeretek,
- Informatika,
- Irányítás, vezetés, szervezés,
- Analitikus és szintetikus feldolgozás képessége,
- Élethosszig tartó tanulás, felkészülés az állandó változásra és az önálló ismeretszerzésre.¹⁷

Ez az összefoglalás is tartalmazza az alapvető és egyetemesnek tekinthető kompetenciákat. A kommunikációs ismeretek, a nyelvismeret, az informatika, az irányítás, vezetés, szervezés és az élethosszig tartó tanulás az alapvető kompetenciák köréből kerül ki. A könyv- és könyvtártörténet mint speciális, szakmai alapismeret jelenik meg nálunk éppúgy mint a második fejezetben az Egyesült Államokban elfogadott ALA irányelvek között is.

Könyvtári Intézet

2006-ban a Könyvtári Intézetben egy vitaanyag készült, mely összefoglalta a magyar viszonyokra átültetett szakmai kompetenciákat. A munkaanyag tematikus felosztása az európai (CERTIDoc) irányelvekhez hasonlóan a könyvtárosok alapfeladatai közé tartozó munkafolyamatokhoz kapcsolja az ismereteket és kompetenciákat. Az egyes területek leírása olyan szakembereket mutat be, akikre a munkafolyamatok optimális elvégzéséhez szükség van. A rendszerezésből kitűnik, hogy a hagyományos munkaszervezést veszi alapul, ahol az egyes munkafolyamatok jól elkülönülnek a könyvtáron belül. Négy nagyobb területet különít el. Ezek a gyűjtemény kialakítása és a beszerzés, a feltárás, a tájékoztatás és szolgáltatás, valamint az irányítás-szervezés-üzemeltetés.

1. A gyűjtemény kialakítása:

- áttekintőképesség, a források értékelése, mérlegelés, ítélőképesség, nyelvismeret;
- szervezőképesség az állománykialakításnál és a munkaszervezésben;
- a rábízott anyagi javak felelős felhasználása;
- állományvédelmi ismeretek.

2. Az információs bázis kialakítása (A feltáró rendszer létrehozása)

- a bibliográfiai leírás nemzetközi és hazai szabályainak ismerete;
- a házi szabályzat kidolgozásának képessége;
- birtokában van a logikai, fogalmi gondolkodás, az absztrahálás képességének;
- képes a szövegek elemzésére, értelmezésére, lényegük kiemelésére;
- képes kiválasztani a könyvtár céljának, jellegének, adottságainak leginkább megfelelő osztályozási rendszert;
- képes az egyes dokumentumok formai és tartalmi feltárására (adatbevitel, idegen adatok adaptálása, rekatalogizálás, retrospektív konverzió).

3. A könyvtár mint tájékoztató intézmény

- képes az intézmény feladatából és a használói igényekből adódó információs szükségletek feltárására;
- képes a hazai és külföldi adatbázisok áttekintésére, értékelésére, a megfelelők kiválasztására;
- kialakít egy hagyományos bibliográfiai és faktográfiai tájékoztató eszközökből álló gyűjteményt;
- képes személyes információ-átadásra ill. szakirodalmi tájékoztató jegyzékek készítésére;
- bibliográfiakészítés (anyaggyűjtés, válogatás, rendszerezés stb.).

4. A könyvtár üzemeltetése

- kialakítja a szolgáltatások optimális rendszerét;
- kreativitás, az új igények és szükségletek felismerése, folyamatos innováció;
- képes könyvtára potenciális és tényleges használói körének igényfelmérésére;
- kialakítja az olvasóbarát könyvtárat;
- szóban és írásban, megfelelő stílusban fejezi ki magát;
- empatikus, segítőkész;
- képviseli az intézmény anyagi érdekeit a fenntartók és nyilvánosság előtt;
- képes a rendelkezésére álló anyagi források optimális felhasználására;
- képes megtervezni a könyvtárépület és berendezés szakmai rekonstrukcióját, illetve képes egy új könyvtárépület szakmai megtervezésére.
- számítógépes szakemberrel együtt dolgozva kialakítja a könyvtár automatizált rendszerét vagy kiválaszt egy már meglévőt;
- képes a külső információforrások számítógépes elérésére és optimális használatára.¹⁸

¹⁸ Katsányi Sándor: A könyvtáros munkája, ismeretei és kompetenciája. URL:
<http://www.ki.oszk.hu/old/dok/katsanyitanulm.pdf>.

Amennyiben a magyar helyzetet vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a könyvtári és információs szakemberekkel szemben a nemzetközi standardokhoz hasonló, azokkal összeecsengő kompetenciákat fogalmaznak meg. A könyvtárosnak képesnek kell lennie könyvtára tevékenységét a kultúra széles összefüggéseiben szemlélni és könyvtára küldetését ennek megfelelően megfogalmazni.

Az e feladat ellátásához kapcsolódó alapismeretek: a szakmai (könyvtárosi-informatikai) ismeretek; a könyvtár által közvetített tudományos(szak)terület ismeretei; társadalom – kultúra – emberismeret; az információs és kommunikációs technológiák és eszközök ismerete; valamint a nyelvismeret.

A szükséges alapkészségek: logikai gondolkodás készsége; a kommunikációs készség; kreativitás – innovációs készség.

VI. Összegzés

Az információs társadalomban, a globalizmus világában szükségesnek tűnik, hogy az információkeresés technikáit magas színvonalon űzzük. A hagyományos cédulakatalógusokban való eligazodáshoz társulnia kell olyan információs műveltségnek és keresési technikáknak, melyek a legpontosabb találati halmazhoz vezetnek.

A keresés végrehajtásához előzetes ismeretekkel kell rendelkezünk az adott témáról. Ezen az általános műveltségen felül speciális ismeretek is rendelkezünk kell pl. gazdasági, jogi, pénzügyi vagy menedzsment ismeretekkel is.

A keresés eredményeként kapott találati halmazban rejlő információkat tudnunk kell értékelni, tartalmukat elemezni. (A critical thinking és a content analysing az Egyesült Államokban az oktatás alacsonyabb szintjein is elvárható kulcskompetenciának számít). A megrendelőhöz vagy könyvtárhasználóhoz már kizárólag a releváns válaszokat lehet továbbítani. A válaszok eljuttatása egy interakció, amely során a felmerülő problémákat kezelni kell tudnunk. A kommunikáció és a szolgáltatás zökkenőmentessége érdekében nagyfokú pszichológiai ismeretekre, empatikus és problémamegoldó képességre van szükség.

Elengedhetetlen továbbá, hogy a ma könyvtárosa képes legyen önmaga és intézménye menedzselésére, prezentációk, előadások megírására, tartására vagy megszervezésére. Természetesen nem minden munkát végez el mindenki, ezért fontos a munkaszervezés, és – irányítás képességének elsajátítása is. Mindezeket túl a naprakész tudás és információszerzés érdekében a hazai és külföldi szakirodalom folyamatos figyelemmel kísérése, valamint a szakmai (könyvtári és gazdasági) szervezetekkel való kapcsolattartás is része a hatékony munkának.

Mindezek a képességek, amelyeket a ma és a jövő könyvtárosaival szemben támasztunk, nem többek, mint azok a kompetenciák, melyekkel a jövő aktív állampolgárának is el kell sajátítani. A könyvtáros mint a „kultúra őre” tehát egyfelől elsőként kell, hogy e tudás és képesség birtokosa legyen, másfelől részt kell vállalni e tudás átadásában.

Felhasznált irodalom

Monográfiák:

Key Competences

LIS Euroguide: Kompetenciák, tulajdonságok, minősítési szintek. Bp. Könyvtári Intézet, 2007. 133 p.

Sebestyén György: Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve. Bp. ELTE, 2001. 198 p.

Sebestyén György: Légy az információs társadalom polgára! Bp. ELTE Eötvös K. 2002. 366 p.

Folyóiratcikkek, tanulmányok:

Frank Róza: Kompetenciafejlesztés az információs társadalomban. In: TMT 2006. 9. sz.

Mahesh, G.,- Rekha, M.: Skills for future and current library and information professionals perceptions of academic librarians in New Delhi In: Varlejs, J. Walton, G.: Strategies for Regenerating the Library and Information Professions, (IFLA Publications 139), K.G. Saur, München, 2009, 391-401 p.

Sebestyén György: A globális információs társadalom hatása az informatikus könyvtárosok képzésére. In: A könyvtár- és információtudományi képzés helyzete és jövője. Bp., OPKM, 2005. 104-121.p.

Vass Vilmos: A kompetencia fogalmának értelmezése In: A kompetencia: Kihívások és értelmezések. Bp., OKI, 2006.

Elektronikus források:

ALA's Core Competences of Librarianship URL:

<http://www.ala.org/ala/educationcareers/careers/corecomp/corecompetences/finalcorecompstat09.pdf>

Bibliotheks- und Informationswissenschaft – Leipzig URL: <http://www.fbm.htwk-leipzig.de/de/studium/studiengaenge/bibliotheks-und-informationswissenschaft/>

Európai kulcskompetenciák URL: <http://oktatas.gallup.hu/Opinion/iw030514.htm>

Fachhochschule Potsdam Fachbereich Informationswissenschaften URL: <http://informationswissenschaften.fh-potsdam.de/>

Hochschulrektorenkonferenz URL: <http://www.hrk.de/de/home/home.php>

Institut für Bibliotheks- und Informationswissenschaft – Master URL: <http://www.ibi.hu-berlin.de/studium/direktstudium/master>

Institut für Bibliotheks- und Informationswissenschaft URL: <http://www.ibi.hu-berlin.de/>

Katsányi Sándor: A könyvtáros munkája, ismeretei és kompetenciája. URL: <http://www.ki.oszk.hu/old/dok/katsanyitanulm.pdf>

Mi is az a kulcskompetencia? URL: http://www.ifo.it/manpower-kcom/CD/MAG/comp_chiave.htm

Modulbeschreibung – URL: <http://informationswissenschaften.fh-potsdam.de/3096.html>

Stiftung zur Akkreditierung von Studiengängen in Deutschland URL: <http://www.akkreditierungsrat.de/>

Studiendokumente URL: <http://www.fbm.htwk-leipzig.de/index.php?id=4276>

The definition and selection of key competences

Universität Humboldt - Bibliotheks- und Informationswissenschaften : <http://studium.hu-berlin.de/beratung/sgb/bibinf>